

Warszawa 02.03. 2015 r.

Sekretarz Stanu

DWOIP-I-072-10/15

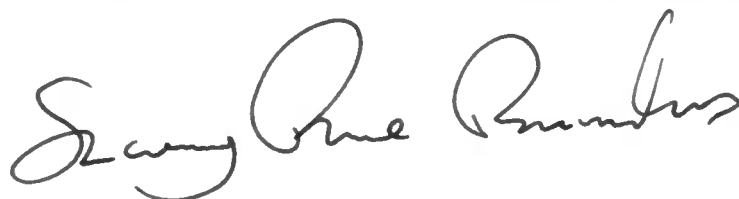
UNP 151211-00641

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
Wpł.	2016 -U3- 04
Załącznik	NR

Pan

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

W nawiązaniu do pisma z dnia 24 listopada 2015r.-numer IX.517.368.2015.JN w sprawie procedur dotyczących przeprowadzania w jednostkach penitencjarnych, przede wszystkim w ośrodkach diagnostycznych, badań psychologicznych i psychiatrycznych w sytuacji, gdy skazany nie wyraża na nie zgody, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Na gruncie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (*Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.*), zwanej dalej „k.k.w.”, ustawodawca przewidział szereg sytuacji, w których złożenie przez skazanego lub inną osobę oświadczenia w przedmiocie zgody stanowi podstawę do wszczęcia określonego postępowania lub zastosowania określonych instytucji postępowania wykonawczego.

Jako przykład takich regulacji można wskazać przepisy: art. 43h § 3 k.k.w. (zgoda osoby lub osób pełnoletnich wspólnie zamieszkałych ze skazanym dotycząca dozoru stacjonarnego), art. 83 § 1 k.k.w. (zgoda skazanego na badania

psychologiczne i psychiatryczne), art. 84 § 2 k.k.w. (zgoda skazanego dorosłego na odbywanie kary w zakładzie karnym dla młodocianych), art. 88a § 4 k.k.w. (zgoda skazanego objętego ochroną na mocy ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, Dz. U. z 2014 r. poz. 1801, na osadzenie w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego), art. 88d § 2 k.k. (zgoda skazanego na stosowanie dodatkowych warunków szczególnej ochrony), art. 95 § 1 k.k.w. (zgoda skazanego dorosłego na współudział w opracowaniu i wykonaniu programu oddziaływania skutkująca odbywaniem kary w systemie programowego oddziaływania), art. 96 § 3 k.k.w. (zgoda innych skazanych na odbywanie kary w oddziale terapeutycznym), art. 117 k.k.w. (zgoda skazanego, u którego stwierdzono uzależnienie od alkoholu albo środków odurzających lub substancji psychotropowych a także skazanego za przestępstwo określone w art. 197-203 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), zwanej dalej, „k.k.”, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych na objęcie go odpowiednim leczeniem i rehabilitacją), art. 122 § 2 k.k.w. (zgoda skazanego na zatrudnienie przy pracach szkodliwych dla zdrowia), art. 123a § 2 i § 3 k.k.w. (zgoda skazanego na nieodpłatne zatrudnienie lub wykonywanie nieodpłatnej pracy), art. 167a § 5 k.k.w. (zgoda osoby zwolnionej na dalsze leczenie w zakładzie karnym), art. 212a § 5 k.k.w. (zgoda tymczasowo aresztowanego, objętego ochroną na mocy ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym na osadzenie w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego), art. 212ba § 2 k.k.w. (zgoda tymczasowo aresztowanego na stosowanie dodatkowych warunków szczególnej ochrony), art. 223 § 2 k.k.w. (zgoda tymczasowo aresztowanego przeniesionego do zakładu karnego po wydaniu wyroku sądu pierwszej instancji na stosowanie względem niego przepisów o wykonywaniu kary pozbawienia wolności).

Wskazane przepisy nie zawierają natomiast regulacji, z których wynikałoby, iż cofnięcie wyrażonej zgody przez skazanego, tymczasowo aresztowanego czy inną osobę nie jest dopuszczalne. Gdyby taka była intencja ustawodawcy, zapewne

zostałoby to w sposób jednoznaczny uregulowane. Przykładowo w art. 12 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. -Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), zwanej dalej „k.p.k.”, uregulowano warunki i termin, w których możliwe jest cofnięcie wniosku o ściganie (przed dniem 27 stycznia 2014 r. przepis wyłączał możliwość cofnięcia wniosku w odniesieniu do przestępstwa z art. 197 k.k.). Należy także zwrócić uwagę, iż w art. 43h § 8 k.k.w. i art. 223 § 4 zd. 2 k.k.w. wprost uregulowane zostały sytuacje, kiedy cofnięcie zgody uznaje się za nieskuteczne. Zatem, mimo że ustawodawca w tych przypadkach nie wskazał, że możliwe jest cofnięcie zgody, to nie ogranicza to możliwości złożenia takiego oświadczenia, skoro wskazano, w jakich okolicznościach będzie ono nieskuteczne. W odniesieniu do art. 95 § 1 k.k.w. w doktrynie wskazano, że jeżeli skazany dorosły nie przestrzega wymagań uzgodnionych w programie oddziaływania lub nie wyraża zgody na dalsze odbywanie kary w tym systemie, jest kierowany do odbywania kary w systemie zwykłym lub (jeżeli istnieją ku temu przesłanki) w systemie terapeutycznym (vide: Kazimierz Postulski, Komentarz do art. 95 Kodeksu karnego wykonawczego (w:) Kazimierz Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Lex 2014). W postanowieniu z dnia 22 stycznia 2013 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie (II AKz w 807/12, Lex nr 1246828) wskazał, że *„Żaden przepis kodeksu karnego wykonawczego nie stanowi, by złożone oświadczenie woli w przedmiocie zgody na dobrowolne leczenie nie mogło być w sposób skuteczny odwołane”*. Złożenie, więc oświadczenia woli, w którym odwołano poprzednią zgodę na leczenie, stwarza stan prawny taki, jak przed złożeniem pierwotnego oświadczenia (wyrażającego zgodę na leczenie). Skoro, bowiem skazany jest podmiotem uprawnionym do składania określonych oświadczeń, to niewątpliwie nie ma podstaw do twierdzenia, że nie może on zmienić swojego stanowiska i wyrazić wolę cofnięcia oświadczenia, które stanowiło podstawę wszczęcia określonego postępowania. Cofnięcie, więc przez skazanego zgody na dobrowolne leczenie obligowało Sąd Penitencjarny, w razie stwierdzenia potrzeby takiego leczenia, do podjęcia z urzędu czynności w trybie art. 117 k.k.w. Reasumując

powyższe rozważania wyrazić należy zapatrywanie, iż Sąd Penitencjarny nie był zobligowany do wydania orzeczenia w przedmiocie wniosku skazanego o zwolnienie go z obowiązku leczenia i co więcej orzeczenia takiego nie mógł wydać, gdyż przepisy procedury karnej wykonawczej nie przewidują możliwości złożenia takiego wniosku w przypadku cofnięcia uprzedniej zgody na leczenie, gdyż jak wyżej wykazano samo cofnięcie wywołuje określone skutki prawne.

Zgodnie z art. 83 § 1 i 2 k.k.w. skazanego poddaje się w miarę potrzeby, za jego zgodą, badaniom psychologicznym, a także psychiatrycznym. Sędzia penitencjarny może zarządzić przeprowadzenie badań bez zgody skazanego; badania przeprowadza się przede wszystkim w odpowiednich ośrodkach diagnostycznych. Dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego kieruje skazanego na badania w ośrodku na pisemny i uzasadniony wniosek psychologa, wychowawcy lub psychiatry wraz z załączoną pisemną zgodą skazanego (§ 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych, Dz. U. Nr 29, poz. 369). Skazany powinien wyrazić zgodę na takie badania, na ich zakres i metody badawcze. O planowanym zakresie i sposobie przeprowadzenia badań skazany musi być poinformowany przed wyrażeniem zgody (zasada informacji zamieszczona w art. 16 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). W przypadku braku zgody skazanego na poddanie się badaniom dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego występuje z wnioskiem do sędziego penitencjarnego o zarządzenie przeprowadzenia badań (§ 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych). Skazany, co do którego sędzia penitencjarny zarządził przeprowadzenie badań psychologicznych lub psychiatrycznych udziela osobom prowadzącym badania informacji o stanie zdrowia, przebytych chorobach i urazach oraz warunkach, w jakich się wychowywał, wykonuje zlecone przez psychologa lub psychiatrę

czynności niezbędne dla potrzeb badania, poddaje się lekarskim oględzinom ciała i innym niezbędnym badaniom lekarskim. O odmowie skazanego poddania się leczeniu, rehabilitacji albo badaniom psychologicznym lub psychiatrycznym powiadamia się odpowiednio sąd lub sędziego penitencjarnego (§ 50 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. *w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności*, Dz. U. Nr 152, poz. 1493).

Należy, zatem przyjąć, iż co do zasady badania psychologiczne i psychiatryczne skazanego powinny odbywać się za jego zgodą, a w razie braku takiej zgody zarządzić przeprowadzenie badań może sędzia penitencjarny. Również w zakresie tej regulacji, ustawodawca nie ograniczył skazanego w możliwości cofnięcia wyrażonej na badania zgody.

Odnosząc powyżej wskazane rozważania na grunt przepisu art. 83 § 1 k.k.w., żaden przepis Kodeksu karnego wykonawczego nie ogranicza skazanego w możliwości skutecznego cofnięcia zgody na badanie. Z uwagi na istotę instytucji badań psychologicznych i psychiatrycznych, przeciwna interpretacja, oparta na argumentach wskazujących na utrudnienia organizacyjne w pracy diagnostycznej, nie zasługuje na uwzględnienie. „*Skazanym na bezwzględną karę pozbawienia wolności kodeks karny wykonawczy zapewnia opiekę medyczną (art. 115 § 1)*”. Jest to uprawnienie skazanego, toteż przyjąć należy, że ustawa ta opiera się o zasadę dobrowolności poddawania się przez skazanego interwencjom medycznym. Przepis ten nie może być odczytywany w inny sposób, bowiem jego wykładnia musi być dokonywana przy uwzględnieniu art. 4 § 2 k.k.w., który brzmi: „*Skazany zachowuje prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy oraz wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia*”. (...) Prawo skazanego do samostanowienia w sprawach zdrowotnych wynika także *a contrario* z treści przepisów zawartych w art. 118 § 2-4 k.k.w., poświęconych działaniu mimo sprzeciwu. Tę dobrowolność wyraźnie zaakcentowano w odniesieniu do badań psychologicznych i psychiatrycznych, ale ustawa dopuszcza możliwość zarządzenia

tych badań przez sędziego penitencjarnego bez zgody skazanego (art. 83 § 1 k.k.w.). (vide: Teresa Dukiet-Nagórska, „Autonomia pacjenta a polskie prawo karne”, Warszawa 2008 r., s.108). Należy także podnieść, iż nie można utożsamiać cofnięcia zgody na przeprowadzenie badania psychologicznego i psychiatrycznego z odmową współpracy w badaniu (odmową poddania się badaniu), skoro, w takim wypadku badania i tak są przeprowadzone, a orzeczenie psychologiczno-penitencjarne sporządza się wyłącznie na podstawie dokonanej obserwacji i analizy zgromadzonej dokumentacji medyczno-psychologicznej z pomięciem pogłębionego wywiadu psychologicznego oraz badań testowych, czy badania psychiatrycznego.

Mając powyższe na uwadze przyjąć należy, że odwołanie przez skazanego zgody na przeprowadzenie badań psychologicznych i psychiatrycznych, przed ich rozpoczęciem, skutkować winno, w razie potrzeby ich przeprowadzenia, koniecznością wystąpienia przez dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego z wnioskiem do sędziego penitencjarnego o zarządzenie przeprowadzenia badań bez zgody skazanego.

Powyższe stanowisko zostanie przedstawione Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej w celu wdrożenia w podległych jednostkach penitencjarnych.

2 wypracowanie - zadanie 7
SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Sprawiedliwości

Patryk Jaki

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI
Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji
00-950 Warszawa, Al. Ujazdowskie 11
Centrala tel. (22) 52 12 888
-1-

DWOIP-1-072-10/15

UMP: 151211-00787

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2016 -03- 04
ZAL.	NR .....

Pan

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich